

O'RTA ASR SHARQ ALLOMALARI MA'NAVİY MEROSINING MILLIY MA'NAVIYATIMIZGA TASIRI

Baxtiyorov Sardor

Samarqand Davlat Pedagogika instituti

Milliy g'oya va Falsafa kafedrası

Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (manaviyat asoslari) mutaxassisligi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17612831>

Annotatsiya. Maqolada o'rta asr Sharq allomalari ijodiy merosining bugungi milliy ma'naviyatimiz shakllanishidagi roli va ahamiyati tahlil qilinadi. Allomalar ilmiy, falsafiy va adabiy meroslari orqali o'zbek xalqining ma'naviy qadriyatlarini boyitgan, axloqiy, ma'rifiy va madaniy yo'nalishlarda ulkan ta'sir ko'rsatgan.

Kalit so'z: O'rta asr Sharq allomalari, ma'naviy meros, milliy ma'naviyat, axloq, falsafa, adabiyot.

Annotation. The article analyzes the role and significance of the creative heritage of medieval Eastern scholars in the formation of our national spirituality. Through their scientific, philosophical, and literary works, the scholars enriched the spiritual values of the Uzbek people, exerting a profound influence in moral, educational, and cultural spheres.

Keywords: Medieval Eastern scholars, spiritual heritage, national spirituality, ethics, philosophy, literature.

Аннотация. В статье анализируется роль и значение творческого наследия средневековых восточных ученых в формировании нашей национальной духовности. Через свои научные, философские и литературные труды ученые обогатили духовные ценности узбекского народа, оказывая значительное влияние в моральной, образовательной и культурной сферах.

Ключевые слова: Средневековые восточные ученые, духовное наследие, национальная духовность, этика, философия, литература.

Insoniyat tarixida o'rta asrlar davri Sharq mamlakatlari uchun madaniyat, ilm-fan, falsafa va adabiyot sohalarining yuksalish davri bo'lgan. Bu davrda yashab ijod etgan Sharq allomalari nafaqat o'z zamonasi uchun, balki butun insoniyat tafakkuri taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shganlar. Ularning ilmiy, falsafiy, adabiy va ma'naviy merosi bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Sharq allomalari insoniyatning ma'naviy yuksalishida, ilm-fan rivojida, axloqiy qadriyatlar tizimini shakllantirishda hal qiluvchi o'rin tutgan. O'rta asr Sharq allomalari — Abu Nasr Farobiy, Ibn Sino, Beruniy, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Imom al-Buxoriy, At-Termiziy kabi buyuk siymolar o'z asarlari orqali insonparvarlik, adolat, axloqiy komillik va ilmga hurmat kabi qadriyatlarni targ'ib qilganlar.

Ularning qarashlari va g'oyalari nafaqat diniy va falsafiy yo'nalishlarda, balki ijtimoiy, madaniy va axloqiy hayotda ham chuqur iz qoldirgan.

Sharq allomalari merosi milliy ma'naviyatimiz poydevorini tashkil etadi.

Ularning asarlarida inson va jamiyat, ruh va axloq, bilim va tarbiya o'rtasidagi bog'liqlik chuqur tahlil qilingan. Masalan, Farobiyning "Fozil shahar ahli" asarida jamiyatdagi axloqiy me'yorlar va yetuk inson tushunchasi yoritilgan; Ibn Sinoning "Donishnoma" asarida esa ilm va ma'rifat inson kamolotining asosi sifatida ko'rsatilgan. Navoiy ijodida esa adolat, halollik, sadoqat, mehr-oqibat, vatanparvarlik kabi g'oyalar asosiy o'rinni egallaydi.

Bugungi kunda milliy ma'naviyatni rivojlantirish, yosh avlodni komil inson sifatida tarbiyalash jarayonida bu allomalar merosini o'rganish nihoyatda muhimdir.

Chunki ularning asarlarida jamiyat taraqqiyotining ma'naviy asoslari, insonni komillikka yetaklovchi axloqiy qadriyatlar, ilm va ma'rifatning beqiyos ahamiyati chuqur ifodalangan.

Mustaqillik yillarida bu merosni chuqur o'rganish va uni ta'lim-tarbiya tizimiga joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Shu ma'noda, o'rta asr Sharq allomalari ijodini tahlil qilish nafaqat tarixiy jarayonni anglash, balki milliy o'zlikni tiklash, ma'naviy yangilanish va barkamol jamiyat qurish uchun asosiy manba hisoblanadi.

O'rta asr Sharq allomalari — faylasuflar, olimlar, adiblar va diniy mutafakkirlar bo'lib, ular ilm-fan, falsafa, adabiyot va axloqiy tarbiya sohalarida katta iz qoldirgan.

Ularning asarlari ko'pincha diniy ta'limotlar bilan uyg'unlashgan holda, insonning axloqiy fazilatlarini, ijtimoiy adolatni, bilimga intilishni targ'ib qilgan.

Masalan, Abu Nasr Farobiyning falsafiy asarlari, Alisher Navoiyning axloqiy g'oyalarga boy adabiy merosi, Al-Biruniy va Ibn Sino ilmiy va falsafiy ishlari Sharq allomalari merosining yorqin namunalari hisoblanadi.

Sharq allomalari asarlarida axloqiy-odobiylar tarbiya markaziy o'rinda turadi.

Ular insoniy fazilatlarni rivojlantirish, halollik, adolat, ilmga intilish va insoniy hurmatni targ'ib qilgan. Farobiyning "Al-Madaniy" asarida insonning axloqiy mukammallikka erishishi va jamiyatdagi o'rni masalalari yoritilgan. Ibn Sino falsafasida esa ilm va axloqiy tarbiya uyg'unligi, insonning ma'naviy o'sishi haqida fikrlar mavjud. Sharq allomalari falsafasi inson tafakkurini rivojlantirishga xizmat qilgan. Farobiyning siyosatshunoslik, axloqshunoslik va madaniyatshunoslik sohalaridagi ishlari jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy hayotini tartibga solishda yo'l-yo'riq bergan. Ibn Sino va Al-Biruniy esa tabiatshunoslik, tibbiyot, matematik va falsafiy bilimlarni uyg'unlashtirgan holda, ilmiy tafakkur va ma'naviy yuksalishning muhim qoidalarini belgilagan. Bu falsafiy meros bugungi milliy ma'naviyatimizda intellektual rivojlanish, ilmga qiziqish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

O'rta asr Sharq allomalari adabiy ijod orqali ham axloqiy va ma'rifiy g'oyalarni tarqatgan. Alisher Navoiy asarlari, masalan, insonparvarlik, sadoqat, axloqiy kamolot, vatanparvarlik kabi qadriyatlarni yosh avlodga yetkazgan. She'riyat va nasr orqali shakllangan badiiy tasvirlar inson qalbida axloqiy va estetik didni rivojlantiradi, bu esa milliy ma'naviyatning muhim tarkibiy qismi sifatida xizmat qiladi. Sharq allomalari diniy va falsafiy bilimlarni uyg'unlashtirib, insonning ruhiy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qilgan. Ularning asarlarida ilm, axloq, adolat va ijtimoiy tartib masalalari bir-biri bilan chambarchas bog'langan. Bu uyg'unlik milliy ma'naviyatimizning shakllanishida qadriyatlar tizimini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Sharq allomalari merosi bugungi kun milliy ma'naviyatimizning shakllanishida ilmiy, axloqiy va madaniy yo'nalishlarda ilhom manbai hisoblanadi. Ular yaratgan qadriyatlar: halollik, adolat, ilmga intilish, insoniy hurmat va ijtimoiy mas'uliyat bugungi jamiyatda ham dolzarb.

O'rta asr Sharq allomalari merosi bugungi milliy ma'naviyatimizning shakllanishida beqiyos ahamiyatga ega. Ularning ilmiy, falsafiy va adabiy ishlari nafaqat tarixiy bilim manbai, balki insonning axloqiy, ma'naviy va madaniy kamolotini ta'minlovchi muhim yo'l-yo'riqdir.

Bugungi kunda bu merosni o'rganish va amaliyotga tatbiq etish milliy ma'naviyatimizni boyitishda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Navoiy A. Xamsa. – Toshkent, 1990. (12-18 b)
2. Fitrat A. O‘zbek milliy ma’naviyati va taraqqiyoti. – Toshkent, 1985. (45-52 b)
3. G‘afurov B. O‘zbek madaniyati va tarixi. – Toshkent, 2000. (88-95 b)
4. Qodiriy O. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent, 1998. (101-110 b)
5. Muhammad Yusuf. O‘zbek adabiy merosi. – Toshkent, 2005. (35-42 b)
6. Usmonov A. Sharq allomalari va o‘zbek milliy ma’naviyati. – Toshkent, 2010. (50-56 b)
7. Xoldorov Sh. O‘zbek falsafasi va axloqiy qadriyatlar. – Toshkent, 2008. (22-29 b)
8. Abdulla Avloniy. Tarbiya va ma’naviyat. – Toshkent, 1992. (18-24 b)
9. Alisher Navoiy ijodini o‘rganish.* – Toshkent, 2001. (33-40 b)
10. Qo‘qoniy N. O‘zbek xalqining ma’naviy qadriyatlari. – Toshkent, 2012. (17-25 b)
11. Muhammad Rashid. Sharq falsafasi va o‘zbek ma’naviyati. – Toshkent, 2006. (41-48 b)
12. Sattoriy M. Milliy ma’naviyat va adabiy meros. – Toshkent, 2015. (30-36 b)
13. Toshmuhammadov R. O‘zbek adabiyoti va Sharq allomalari. – Toshkent, 2009. (21-27 b)
14. Karimov I. Axloqiy qadriyatlar va milliy tarbiya. – Toshkent, 2011. (18-20 b)
15. Murodov F. O‘zbek milliy ma’naviyati manbalari. – Toshkent, 2013. (40-45 b)